

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2013:03
SÄRSKILD ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING

Fjärrkyla i södra Örebro

Fjärrkyla i södra Örebro RAÄ 83:1, Örebro socken, Örebro kommun,
Närke

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2013:03
SÄRSKILD ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING

Fjärrkyla i södra Örebro

Fjärrkyla i södra Örebro RAÄ 83:1, Örebro socken, Örebro kommun,
Närke. Dnr 431-4852-2011

Arkeologgruppen rapport 2013:03

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019–609 04 10

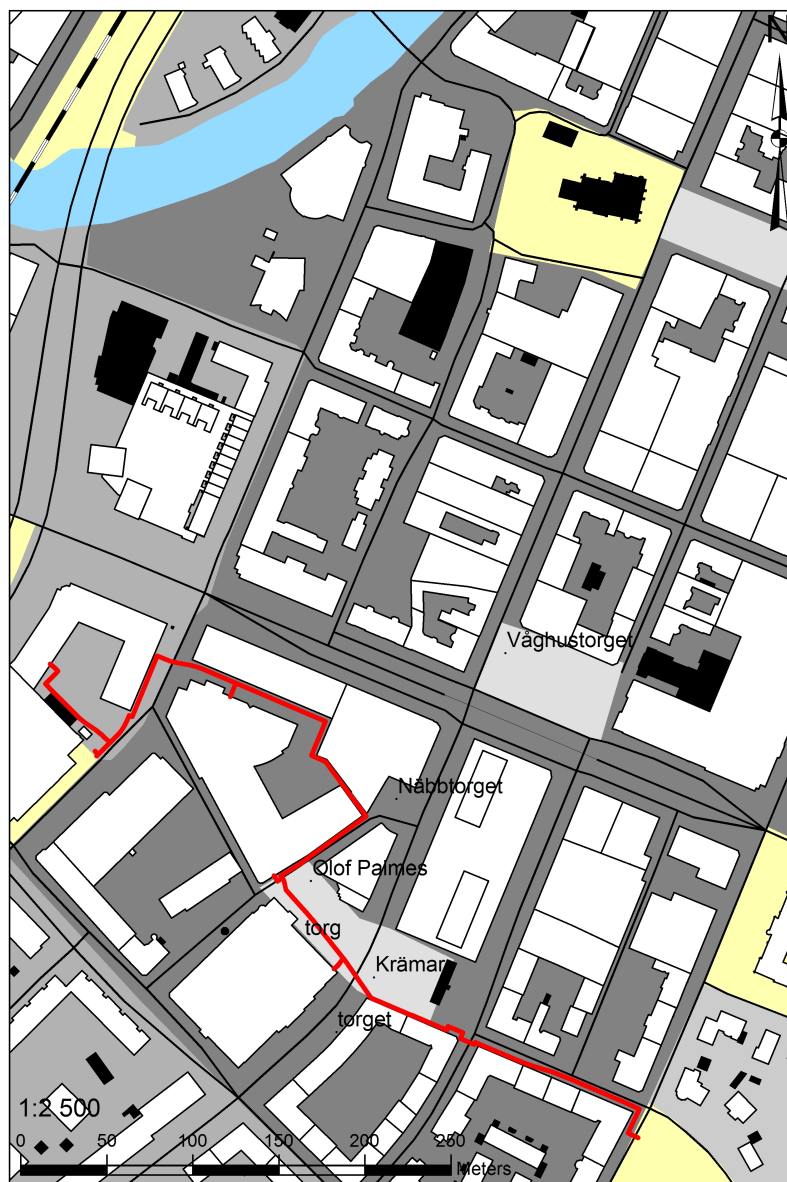
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

©2013 Arkeologgruppen

Arkeologgruppen rapport 2013:03
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr 2012/0903.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	5
Syfte och frågeställningar.....	10
Metod.....	10
Resultat.....	12
Schakt 1 – Bondegatan.....	12
Schakt 2 - Korsningen Bondegatan/Köpmangatan.....	21
Schakt 3 - Köpmangatan mot Drottninggatan	22
Schakt 4 - Kungsgatan.....	23
Schakt 5 - Olof Palmes torg	24
Schakt 6 – Olof Palmes torg mot Drottninggatan.....	27
Schakt 7 – Olof Palmes torg mot Fabriksgatan.....	29
Tolkning.....	30
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen.....	33
Referenser.....	34
Administrativa uppgifter.....	35
Bilagor.....	36
Bilaga 1. Schaktbeskrivning.....	36
Bilaga 2. Anläggningstabell.....	38
Bilaga 3: Fyndlista.....	41
Bilaga 4: Bildebilaga.....	44
.....	44

Figur 1: Karta över Örebro kring RAÄ 83:1 med det aktuella undersökningsområdet markerat med ett rött streck. Skala 1:2500. Karta: Johnny Rönngren.

Sammanfattning

En särskild arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning företogs i södra Örebro 83:1 då E.ON Värme Sverige AB skulle dra en fjärrkyleledning. En sträcka på cirka 600 meter schaktades. Fornlämningar konstaterades vid Bondegatan och vid Olof Palmes torg. I Bondegatan påträffades rester efter en kullerstensgata som kan dateras till sent 1800-tal. Kulturlager och syllgrunder kunde också dateras till 1800-tal. Även två stenfyllda trärännor hittades i Bondegatan, men kunde inte säkert tidsbestämmas. Andra dateringar av rännor påträffade i Örebro har dock gett en datering till 1600-tal. Rännorna har troligen används som del i ett vattenavrinningssystem.

Under Olof Palmes torg fanns en brunn, kulturlager en kullerstensbeläggning och en nedgrävning. Stora delar av sträckningen gick genom redan utschaktade områden då södra Örebro genomgick en större ombyggnation under 1950- och 1960-talen.

Inledning

Arkeologgruppen i Örebro AB anlätades av Länsstyrelsen i Örebro län att företa en schaktövervakning då E.ON Värme Sverige AB skulle lägga en fjärrkyleledning i södra Örebro. Fjärrkyleledningen skulle komma att beröra de södra delarna av RAÄ 83:1 vilket motiverade den särskilda arkeologiska undersökningen. E.ON anlätade Grontmij för att utföra arbetet där ledningen skulle läggas.

Arbetet skedde vid två etapper där den första startades den 12:e oktober 2011 och pågick fram till den 1:e december. Efter vintern startades återigen arbetet den 28:e maj och avslutades den 28 augusti. En sträcka på cirka 600 meter grävdes.

Bakgrund och kulturmiljö

Namnet Örebro kan spåras tillbaka till ett av Birger Brosas donationsbrev skrivet någon gång mellan åren 1180-1202 där han donerar fiskerättigheter, jord och ett kvarnställe i Örebro till Riseberga kloster (SDHK:245). Under slutet av 1200-talet utfärdar kung Magnus Ladulås en mängd brev (i eller vid Örebro)

även stormannamöten hålls av kungen i staden (Ljung 1991:115). År 1285 nämns även att staden ska ha ett mynthus, vilket stärker uppfattningen att Örebro kommit att få en allt tydligare karaktär av stad. Fynd av ett 40-tal myntningsunderlag daterade till 1200-talet som påträffats vid en utgrävning i kvarteret Bromsgården år 1978 överensstämmer med denna skriftkälla.

Spår av bebyggelse och kulturlager som är äldre än 1700-tal har endast konstaterats vid en tredjedel av stadens undersökningar (Broberg 1990:69). Detta beror till stor del på att större delen av stadens centrala delar blivit utschaktade. Vid en undersökning vid kvarteret Bromsgården år 1978 kunde dock bebyggelselämningar från 1300-tal och framåt konstateras (Broberg & Hasselmo 1981:16).

Den första kartan över Örebro av Johan Toring är från år 1652 och stadens vägnät anses härröra från det medeltida (Waldén 1945:68). Detta beror delvis på att det tidiga Örebro har anlagts på den sandås som löper genom staden i nord-sydlig riktning. Från åsen sluttar marken i öster och väster, vilket försvårar bebyggande av åsens slänt. Således har stadens topografi tydligt styrt var den äldsta bebyggelsen funnits. Kartan visar att den centrala gatan (kallad Östra- och Västra gatan) löpt längs åsen och att de bebyggda områdena är anlagda invid vägen. Kortare gator i östlig och västlig riktning har även löpt från den centrala vägen.

Detta bekräftas även av tidigare utgrävningar som gjorts i staden. Vid en utgrävning i kvarteret Tryckeriet kunde man observera att lutningen från åsen delvis varit såpass brant att man jämnat ut lutningen. Vid Köpmangatan kunde man se att man använt skörbränd sten för utfyllnad. Även vägen på åsen visar spår efter att ha fixerats då den legat för nära branten (Ljung 1991:125). Vid utgrävningen av kvarteret Bromsgården konstaterades att sluttningen fyllts ut med åsgrus (Broberg & Hasselmo 1981:16). Detta sammantaget visar att åsens sidor varit svåra att bebygga. I stadens utkanter kan man således misstänka att sluttningarna bebyggts först i ett senare skede.

I en senare karta från år 1782 ser vägnätet nästintill identiskt ut och inga större förändringar har ägt rum som ändrat stadens vägnät. Denna karta visar även bebyggelsen som inte är markerad på den äldre kartan (1652). Den yngre kartan visar att all bebyggelse är koncentrerad till vägen som ligger på åsen och att byggnader är anlagda med långsidorna mot vägen och att

baktomterna nästintill är obebyggda och har bestått av kålgårdar och ängslyckor.

Området som nu berörts av schaktningen av fjärrkyleledningen ligger i de södra delarna av staden enligt 1652 års karta och tillhör förmodligen en redan då yngre bebyggelse (se bildbilaga fig: 16-18). Undersökningsområdet utgick från åsens sluttning i öster (Bondegatan) och skar igenom åsen (vid Drottninggatan och Olof Palmes torg) för att därefter fortsätta mot väst (Farbriksgatan).

I den äldsta kartan från år 1652 ter sig inte dagens Bondegata vara bebyggd, utan visar ett tomrum. Bondegatan uppträder först i och med Nybergs karta från år 1782, men då är endast delar av den norra sidan om gatan bebyggd. Den södra sidan tillhör enligt kartan "Norra och södra kungsgården", troligen rör det sig om ägor under kungsgårdens besittning. Fram till år 1857 (se fig. 2) har nya delar av gatan bebyggts. Den södra sidan av nuvarande Bondegatan är då delvis bebyggd. Helt bebyggd på båda sidor är gatan först i en karta från år 1884. Då är kvarteret på gatans södra sida benämnd som "ny stadsdel". Mellan år 1857 och 1884 har således en ombyggnation av Bondegatan ägt rum där man troligen rivit delar av den bebyggelse som syns i 1857 års karta.

Kartmaterialet över dagens Olof Palmes torg visar att området i Torings karta från år 1652 ursprungligen utgjorts av ett större kvarter som sedan i kartan från år 1782 har byggts om (se fig. 2). Västra gatan har då rätats ut och skurit genom kvarteret och ett kilformat kvarter har skapats (som nu utgörs av Olof Palmes torg). Den uträtade gatan fick namnet Drottninggatan och uträtningen gjordes kring år 1680 (Ljung 1991:125).

Om man utgår från tanken att bebyggelsen framför allt låg intill gatorna bör det innebära att gårdarna vid det kilformade kvarterets östra sida blev bebyggda först efter att gatan rätats ut kring år 1680. År 1782 är den nämnda sträckan helt bebyggd.

Figur 2: Karta från år 1652 (till vänster), karta från 1782 (mitten), karta från 1857 (till höger).

Under 1950- och 1960-tal kom det berörda området i södra Örebro att genomgå en kraftig ombyggnation. De gamla trähusen revs och ersattes av nya byggnader. Utvalda hus kom dock att monteras ned och byggas upp i Wadköping. Medborgarhuset byggdes mellan åren 1957-1965, det gamla kvarteret Tunnbindaren ersattes av nya hus under åren 1958-1960. Stadsbiblioteket byggdes åren 1979-1980 och Conventum åren 2002-2003.

Sammantaget är det högst troligt att Bondegatan bör uppvisa sentida byggnadslämningar från 1700-och 1800-tal, medan stadens äldre historia står att finnas vid Olof Palmes torg. Emellertid är risken också stor att torget är utschaktat då staden genomfört en rad ombyggnationer under 1800- och 1900-talets lopp.

Figur 3: Gårdsmiljö (Drottninggatan 54) i södra Örebro med blandad bebyggelse. Innan ombyggnationen. Örebro stadsarkiv.

Figur 4: Bondegatan, vy från Drottninggatan år1955. Trädet står där nu en trappa går från Köpmangatan till Drottninggatan. Den av schaktningen berörda delen av Bondegatans kymtar fram bakom trädets högra sida. Örebrostadsarkiv.

Syfte och frågeställningar

Uppdraget innebar att övervaka schaktdragningen av den fjärrkyleledning som skulle läggas av E.ON. Ledningen skulle sträcka sig från Kungsgatan till Fabriksgatan, ungefär 600 meter. Det innebar att undersökningsområdet skulle beröra äldre kulturlager som ingår i de södra delarna av fornlämning Örebro RAÄ 83:1. Länsstyrelsen bedömde således att en särskild arkeologisk undersökning erfordrades för att tillvarata fornlämningens vetenskapliga värde.

Syftet med den särskilda undersökningen var därmed att tillvarata fornlämningarna och att dokumentera dem, samt att ifall det var möjligt klargöra när det berörda området börjat bebyggas och hur det därefter kommit att utnyttjas.

Detta kan generellt kort sammanfattas enligt följande punkter.

1. Eventuell förekomst av kulturlager, dess karaktär och ålder.
2. Eventuell förekomst av anläggningar och en bedömning av typ, antal och ålder.
3. Eventuell bedömning av fyndinnehåll, dess typ, antal och ålder.
4. Bedömning av vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffats på platsen.

Metod

Arbetet gick ut på att övervaka schaktdragningen av fjärrkyleledningen. Schakten som drogs var som mest två meter breda och 2 meter djupa. Maskinen avlägsnade först det övre lagret bestående av asfalt eller gatuplattor och därefter det underliggande bärlagret. När man därefter påträffade kulturlager grävde maskinen skiktvis till det erfordrade djupet under antikvarisk kontroll. När tillräckligt djup grävts fram, täcktes schaktbotten av ett lager fin sand innan man lade ned ledningen som täcktes med sand och därefter grus innan ny asfalt lades. Då anläggningar påträffades stoppades maskinen varvid arkeologen

kunde bedöma, undersöka och dokumentera eventuella anläggningar och kulturlager. En profil av stratigrafin upprättades längs de delar av schaktet som uppvisade spår efter kulturlager och äldre bebyggelse (se profil 1). Anläggningar och kulturlager mättes upp i förhållande till schaktens längd. I de schakt där endast sentida arbeten och störningar kunde observeras gjordes ingen profil.

Arbetet skedde vid två etapper då den första etappen startades den 12:e oktober år 2011 och pågick fram till 1:a december. Därefter fick arbetet vila under vintern och återupptogs igen den 28:e maj år 2012 och pågick till 28 augusti 2012. Vid arbetets gång användes i början två maskiner parallellt som tog upp nya schakt på varsitt håll. Således grävdes inte sträckan kontinuerligt utan i flera schakt som sedan knöts ihop. Efter vintern användes endast en maskin.

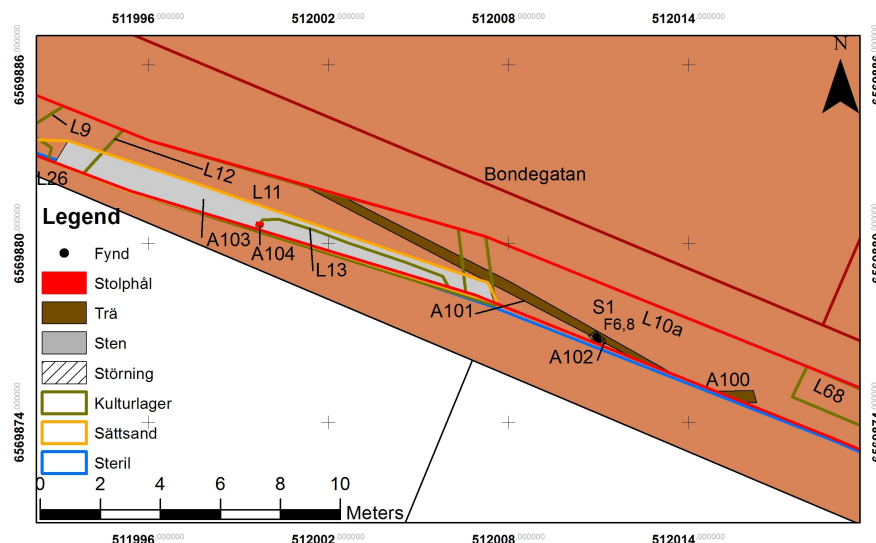
Resultat

Schakt 1 – Bondegatan

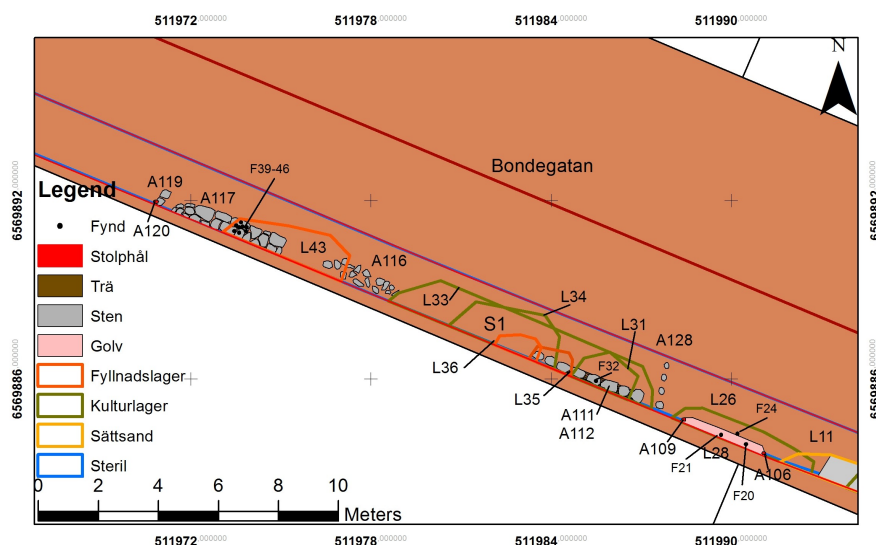

Figur 5: Plan över schakt 1 markerad med röd färg, övriga schakt med svart kant. Skala 1:600. Karta: Johnny Rönngren.

Fjärrkyla i södra Örebro

Figur 6: Plan över schakt 1 med anläggningar, vid Bondegatan. Skala 1:150.
Karta: Johnny Rönngren.

Figur 7: Plan över schakt 1 med anläggningar, vid Bondegatan. Skala 1:150.
Karta: Johnny Rönngren.

Schaktningen vid Bondegatan tog vid den 12:e oktober 2011 och ett cirka 100 meter långt schakt i öst-västlig riktning upprättades (se figur 28, profil som tar vid efter 54 meter från schaktets östra kant).

I större delen av den östra halvan av Bondegatan bestod marken endast av kraftiga bärlager till den väg som idag löper längs med Bondegatan. Bärlagret uppmättes till cirka en meter. Flera

sentida störningar gick även tvärs genom schaktet med diverse rör och kablar. I den östra delen av schaktet påträffades även ett järnrör i öst-västlig riktning cirka 1,8 meter ned i schaktet och sträckte sig från den östra schaktkanten och vidare i cirka 50 meter. Den östra halvan av schaktet bestod under bärlagret således helt och hållet av ett omrört kulturlager (L68) vid 0,6 meters djup (13,65 m.ö.h.) och var 0,6 meter tjock. Det innehöll djurben, trä och keramikfragment (F1-6). En äldre störning (A102) hittades 51 meter från östra schaktkant. Störningen påträffades vid 0,5 meters djup (13,75 m.ö.h.) och var 1,3 meter djup och innehöll cirka 0,4 stora stenar. I störningen påträffades ett propphus av porslin och fynd av Rörstrand Fuchsia 1869-1871 samt ett glassigill (Dahlbäck-Lutterman 1980:170)(F:7,8).

Figur 8: Fynd 6, hyska. Fynd 8, glassigill. Foto: Johnny Rönngren.

Två stenfyllda trärännor påträffades efter 48 meter från schaktets östra kortsida (A100, A 101). De hittades vid cirka 1,8 meters djup (12,7 m.ö.h.) i den södra kanten av schaktbotten, nedgrävda i den blåa leran (L10a). Den överlagrades också av det nämnda lagret med ca 0,1 meter. Rännorna som var 0,4 meter breda bestod av svagt välvda brädor av tall, med barken kvar. Träet var i ett mycket gott skick på grund av den syrefria miljö som den låg i. Insidan var fylld med runda 0,1-0,15 meter stora stenar tätt packade upptill bredden av rännan och klart vatten fyllde botten. De båda rännorna var inte förbundna med varandra. I ena fallet (A100) var det endast en kortare bit av rännan som gick ut i schaktet från den södra profilen och avslutades efter cirka en meter i sydostlig riktning, varvid ett grovkornigt gruslager med en rektangulär form tog vid på cirka 0,5x0,7 meter i schaktbotten. Den andra rännan (A101) hade sin början invid den södra schaktkanten strax väster om den korta

rännan och sträckte sig cirka 12 meter snett genom schaktbotten i nordvästlig riktning. Delar av rännan kan därför finnas kvar under Bondegatan. Rännorna grävdes aldrig bort då erfordrat djup grävts fram.

Figur 9: Den stenfyllda trärännan, från öst. (A101). Foto: Johnny Rönngren.

Efter cirka 55 meter hittades rester efter en kullerstensbeläggning med släta runda naturstenar (A103) som låg i ett grusigt sättsandslager (L11). Förmodligen är stenarna resterna efter en äldre gata. Gatan låg cirka 0,5-0,7 meter under dagens marknivå (13,9 m.ö.h) och hade en bredd på 1,35-1,4 meter. Delar av den fortsatte in under schaktkanten i söder. I gatan löpte en försänkning som möjligtvis fungerat som vattenavrinning. Försänkningen var 0,1-0,15 m bred med ett djup på 0,03 meter. Gatans totala längd så som den påträffades i schaktet uppgick till 14 meter. Ett flertal sentida störningar skar igenom gatan och dess bärlager.

Väster om kullerstenarnas ände gick de sentida störningarna ned till ett djup som var lägre än gatans nivå (se L4a). Denna störning som sträckte sig längs med hela den västra delen av schaktet utgör fyllmassorna till det hus som numera står vid gatan. Man kan således misstänka att gatans ursprungliga längd skulle kunna ha varit längre än det som framkom i schaktet.

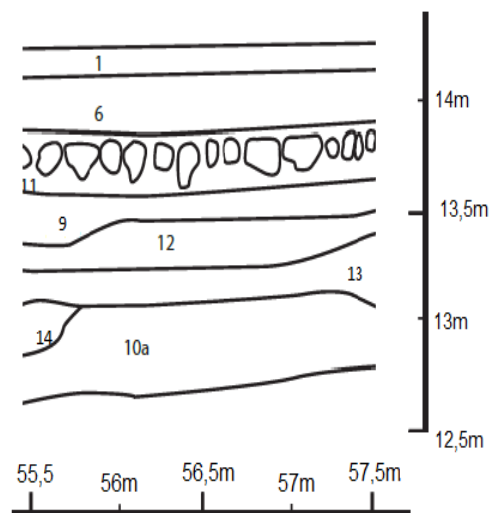

Figur 10: Del av kullerstensgatan (A103), från väst. Foto: Nina Balknäs.

Under sättsandens (L11) nivå låg ett 0,25 meter tjock lager (L9) med fet sandig silt innehållande tegelkross (vid 13,6 m.ö.h.). Lagret låg under hela sättsandens sträckning och har troligen utgjort ett utfyllnadslagret inför anläggningen av kullerstensgatan. Under utfyllnadslagret låg två under varandra liggande leriga kulturlager (L12 vid 13,5 m.ö.h., L13 vid 13,20 m.ö.h.) ovanpå ett tjock grått lager (L10a vid 13,1 m.ö.h.). Möjligen utgjorde det nedre lagret (10a,b) som uppträdde vid cirka en meters djup en äldre marknivå. Ett flertal nedgrävningar från diverse lager och konstruktioner uppträder längs med hela schaktet genom detta underliggande lager.

Efter cirka 64 meter från schaktets östra kant fanns tre stolphål som var nedgrävda genom lager 10b, och låg således även under kullerstensgatan. Det första stolphålet (A104) påträffades efter 64 meter, följt därefter av ytterligare två stolphål efter respektive 72 (A106) och 75 meter (A109). Stolphålen låg vid

0,8-1 meters djup (13,5-13,3 m.ö.h.) och var stenskodda med cirka 0,08-0,25 meter stora stenar och hade rester av trä bevarade i den fuktiga jorden.

Figur 11:Ur profil 1 Bondegatan.

- 1: Bärlager, osorterat material
 - 6: Bärlager, småstenig sand.
 - 11: Sättsand, med kullersten.
 - 9: Kulturlager, fet mörkbrun sandig silt.
 - 12: Kulturlager, gråbeige lera.
 - 13: Kulturlager, mörkbrun jord
 - 14: Kulturlager, lera.
 - 10a: Brungrå lera.
- Profil: Nina Balknäs.

Mellan stolphålen fanns ett 0,15 meter tjock lager av brun lerig silt (L28 vid 13,35 m.ö.h.). I lagret hittades flintgods och glas (F20,22). Under detta lager fanns ett möjligt golvlager bestående av en bädd av runda stenar cirka 0,1 meter stora i en rödbrun lera (L26). En del av en Höganäskruka hittades här (F24). Även den röda leran kunde observeras mellan stolphålen. Stolphålen kan möjligen ha utgjort resterna efter en skiftesverksbyggnad med en längd på minst elva meter.

Strax efter stolphål A109 hittades 76 meter från schaktets östra kant, en enkel rad av 0,2 meter stora stenar (A128) som gick i nord-sydligt riktning tvärs genom schaktet vid 0,7 meters djup (13,6 m.ö.h.).

Omedelbart väster om stenraden påträffades en 3,7 meter lång och 0,8 meter bred stensyll i tre skift (A111) i öst-västlig riktning vid 0,8 meters djup (13,5 m.ö.h.). Stenarnas godsida såg ut att ha varit riktad åt söder. Vid syllen påträffades fynd av keramik daterad till 1800-tal, bland annat skärvor av Rörstrand Fuchsia

(1869-1871) Stensyllen låg på en rustbädd av trästockar varav tre kunde ses i schaktet (A112). Syllen bestod av flata grova oregelbundna block med en storlek på 0,15-0,4 meter. Vid något skede har byggnaden raserats och fyllts ut med ett utfyllnadslager. I öst låg syllen under ett lager av en brun humös sand med grässvål (L31, 13,6 m.ö.h.). Den västra delen av syllen var täckt av ett utfyllnadsslager bestående av knytnävsstora stenar blandat med tegelkross i en rostfärgad svagt siltig sand (L34). Keramiken i lagret ger en datering till 1800-tal (F34). Utfyllnadslagren var bitvis täckta av två lager cirka 0,2 meter tjocka som innehöll hö och grässvål i den östra delen (L34, 35). Omedelbart ovanför dessa lager låg det moderna bärlagret.

Figur 12: Syllstensrad (A111) från väst. Foto: Nina Balknäs.

Under syllen låg i schaktbotten resterna efter en rustbädd som utgjort grunden för byggnaden (vid 13,2 m.ö.h.). Rustbädden låg i ett lager (L33) med rödbrun lera innehållande tegelkross och var nedgrävt i det äldre marklagret (L10b). Den totala längden på rustbädden så som den framkom i schaktet var 2,5 meter och 0,7 meter bred samt bestod av två trästockar med en mindre plankan eller stör emellan dessa. Stockarnas bredd var 0,18-0,26 meter och hade rester av barken kvar, störens bredd uppmättes till 0,07 meter.

Ungefär 86 meter från östra schaktkanten uppträdde ytterligare en stensyll (A116), även den parallell med dagens öst-västliga vägsträckning (vid 13,4 m.ö.h.). Syllen utgjordes av ett 20-tal oregelbundna block i två skift (0,3-0,6 meter stora). Stenarna låg inte tätt lagda utan såg ut att ha raserats och stenarna rivits utåt. Därmed var det inte möjligt att fastställa syllens godsida, det blir således svårt att fastställa syllens relation till syll A111. De låg dock parallellt med varandra, störd av en modern störning emellan dem. Ovanför och mellan stenarna i syllen (A116) låg också rikliga mängder tegelkross samt lucker brun grusig sand med runda stenar 0,05-0,1 meter stora vilket kan tala för en raseringsfas (L43). Utfyllnadslagret dominerade framför allt väster om syllen (A116). Ovanpå detta lager låg det moderna bärlagret.

I syllens västra ände låg ett plant stengolv (A117) 0,3 meter under syllen 92 meter från östra schaktkanten (vid 13,1 m.ö.h.). Ovanpå golvet låg utfyllnadslagret (L43). Golvet bestod av flata oregelbundna kalkstenshällar 0,2-0,5 meter stora med en tjocklek på 0,15-0,2 meter. Den totala storleken på golvet uppmättes till 4x1,5 meter men golvet har förmodligen varit större då det fortsatte in under schaktkanten i söder. I utfyllnadslagret (L43) precis ovanför golvet påträffades en riklig mängd kakelugnsrester daterade till sista hälften av 1800-talet (se fig:14,15).

Vissa delar var obemålade och verkade därmed ofärdiga eller oanvända. Delar av materialet var också felbrända. Bland kakelugnsresterna påträffades även ett fragment av en så kallad räfflad plåt som används vid bränning av keramikgods. Den räfflade plåten utgjordes av en flat lerplatta som fått sin räfflade yta av en träkam (Möller 1999:230). På plåten staplade man sedan det som skulle brännas. Räfflorna på brännplåten som hittades var fyllda med glasyrmasa vilket bör bero på att man placerat nyglaserad kakelgods på brännplåtarna inför bränning (se Möller 1999:245). Utfyllnadsmaterialet kan möjligtvis komma från en kakelmakares verkstad.

Figur 13: Plant golv av kalkstenshällar (A117). Från norr. Foto: Nina Balknäs.

Cirka 2,2 meter väster om kalkstensgolvet framkom ytterligare en syll (A119), denna gång i nord-sydlig riktning. Den ligger på samma nivå som den öst-västliga syllen (A116) och består även den av stenar i två skift, bland tegelkross och trärester. Möjligen har dessa båda syllar mött upp och bildat ett hörn till en byggnad med ett sänkt golv. Vid en raseringen av byggnaden har platsen jämnats och fyllts med jordmassor och tegelkross. Under syllen påträffades även ett stenskott stolphål med urdragen stolpe vid 0,7 meters djup (13,6 m.ö.h.) 94 meter från schaktets östra kant (A120).

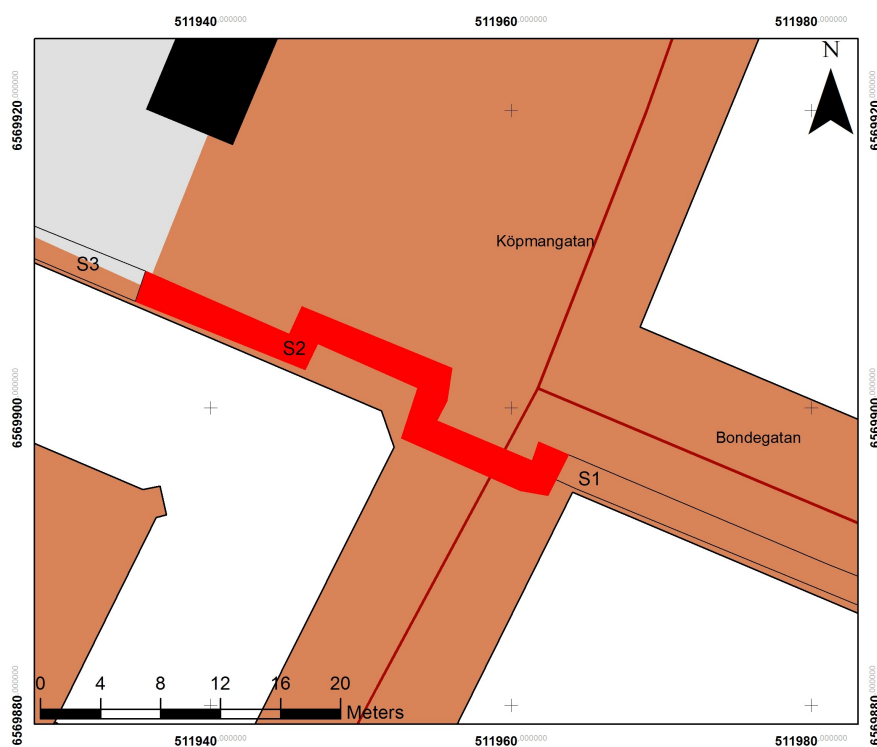

Figur 14: Fynd 46. Räfflad brännplåt, med glasyr i kanelyren. Foto: Johnny Rönngren.

Figur 15: *Fynd 39. Dekorerad kakelplatta, akantusblad. Rump baktill. Foto: Johnny Rönngren.*

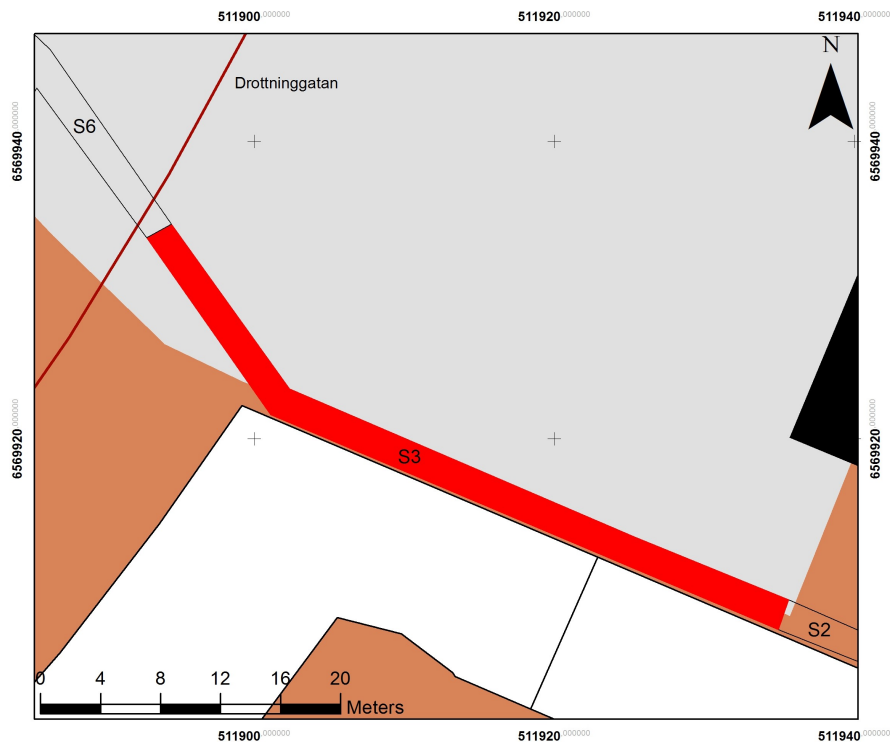
Schakt 2 - Korsningen Bondegatan/Köpmangatan

Figur 16: *Plan över schakt 2 markerad med röd färg, övriga schakt med svart kant. Skala 1:300. Karta: Johnny Rönngren.*

Störd av tidigare ledningsarbeten.

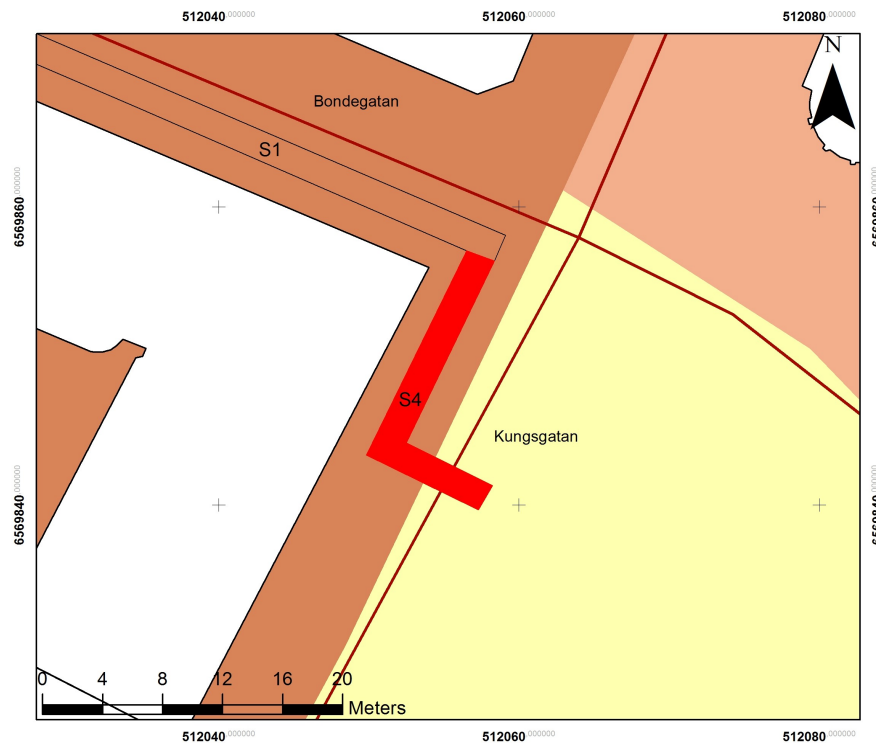
Schakt 3 - Köpmangatan mot Drottninggatan

Figur 17: Plan över schakt 3 markerad med röd färg, övriga schakt med svart kant. Skala 1:300. Karta: Johnny Rönngren.

Störd av tidigare ledningsarbeten. Bland annat ligger här sedan tidigare en kulvert. Även vid anslutning till medborgarhuset var marken störd av tidigare ledningsarbeten.

Schakt 4 - Kungsgatan

Figur 18: Plan över schakt 4 markerad med röd färg, övriga schakt med svart kant. Skala 1:300. Karta: Johnny Rönngren.

Schaktningen av Kungsgatan påbörjades den 10 november 2011 och schaktet sträckte sig 15 meter i nord-sydlig riktning. Stora delar av gatan var störd av tidigare ledningsarbeten. Det var dock tydligt att återfyllnadsmassorna bestod av omrörda kulturlager då ledningar fanns i vissa fall två meter ned i schaktet. Bland annat påträffades slagg, kol, glas och keramik i de omrörda kulturlagren.

Schakt 5 - Olof Palmes torg

Figur 19: Plan över schakt 5 markerad med röd färg, övriga schakt med svart kant. Skala 1:300. Karta: Johnny Rönngren.

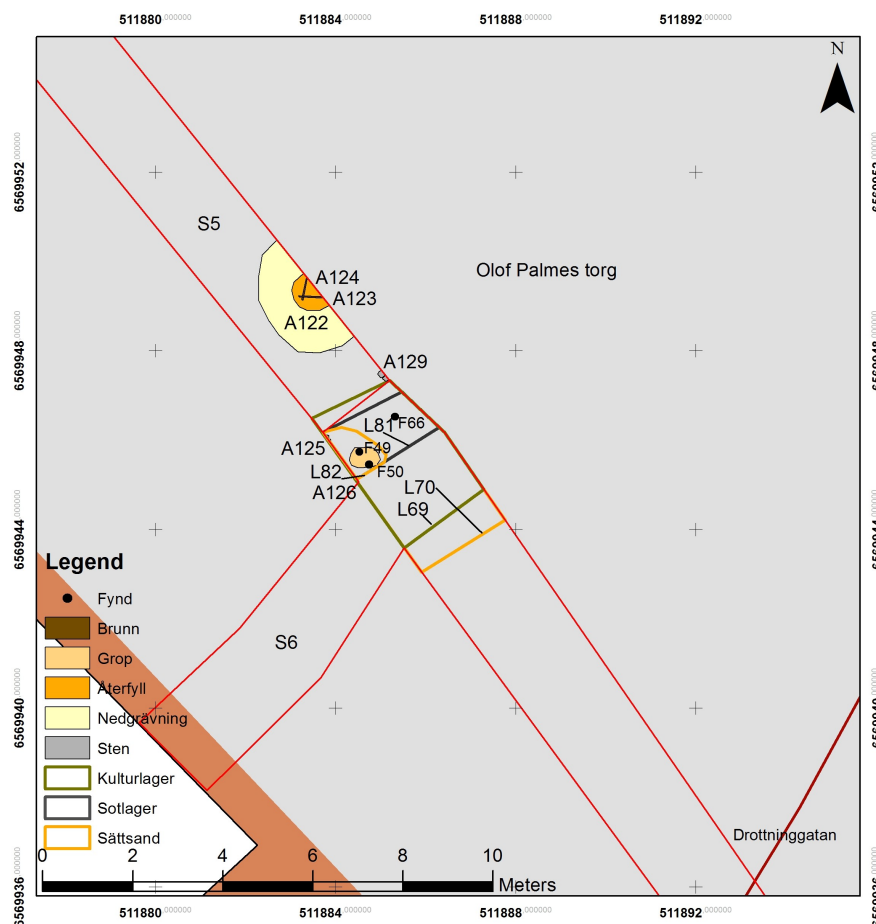
Torget ligger högst upp på den ås där nu Drottninggatan sträcker sig. Således har marken här förmodligen snarare eroderat bort än att den byggts på, både geologisk och kulturellt. Detta kan rimligtvis förklara varför torget uppvisade såpass få spår av äldre mänskliga aktiviteter.

Schaktet som upprättades var cirka 50 meter långt och sträckte sig i nordvästlig-sydöstlig riktning genom torget. Marknivån befann sig 18,5 meter över havet.

Redan vid schaktets östra kant framkom i profilen vid 0,5 meters djup, fyra plant huggna stenar i två skift som fortsatte in under schaktkanten norrut och kunde således inte undersökas närmare än så (A129).

En meter från den östra schaktkanten påträffades vid 0,3 meters djup (18,2 m.ö.h.) resterna efter en knuttimrad brunn som fyllts igen (A122 nedgrävning brunn). Brunnen var 2,7 meter bred och var grävd i den ljusa lösa sterila sand som utgör åsen, således gick det att enkelt observera brunnens nedgrävning som bestod av mörk brun

sand (se fig. 21). Schaktets kant gick tvärs genom brunnen vilket gjorde att den avtecknades tydligt i den norra profilen. Brunnen Nedgrävningen fortsatte ned under schaktbotten. Vidare var brunnens övre del skuren av bärlagret.

Figur 20: Plan över schakt 5 och 6 med anläggningar, vid Olof Palmes torg. Skala 1:100. Karta: Johnny Rönngren.

Vid 16,5 meter över havet hittades en kvadratisk träkonstruktion (A123) med dåligt bevarade plankor. Konstruktionen bestod av två plankor där ändarna var hakade i varandra. Hela konstruktionen syntes inte i schaktet, det var dock tydligt att det rörde sig om ramen till en kvadratisk träbrunn, där endast halva konstruktionen fanns inom schaktet. Ursprungligen har brunnen bestått av plankor där ändarna har varit hakade i varandra i en kvadratisk form och varit mer än 1,7 meter djup. Plankorna i schaktet var 0,8 meter långa, 0,08 meter tjocka och var 0,1 meter höga. Endast ett skift fanns kvar. Ovanför plankorna låg återfyllnadsmaterial (A124) som utgjordes av mörk lerig silt och innehöll obrända djurben och tegelkross. Lagret hade en upp och ner vänd konisk form. Detta talar troligtvis för att

brunnen vid ett skede tagits ur bruk varvid man tagit upp trädelar ur brunnen vilket gjort att sand rasat ned och därefter har brunnen fyllts igen med ytterligare material. Inga fynd hittades i brunnen som kunde datera den.

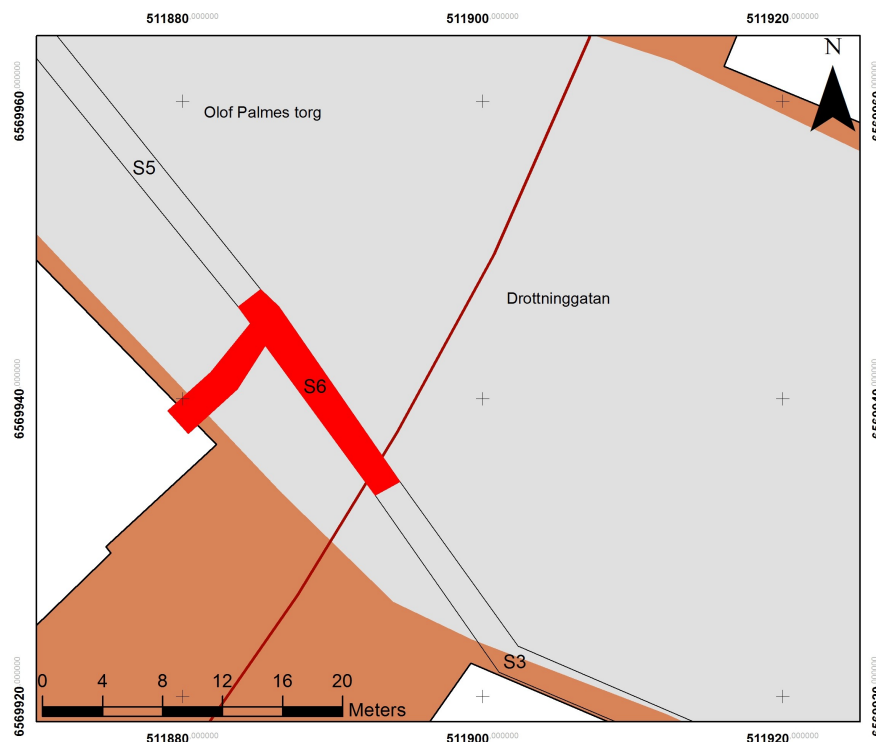

Figur 21: Profilen på brunnen som påträffades i Olof Palmes torg. Tydlig nedgrävningskant (A122, ljusbrun sand) och återfyllnadsmassor (A124, mörk fet siltig sand). Från syd. Foto: Nina Balknäs.

Väster om brunnen och genom torget fanns få kulturhistoriskt intressanta lämningar. Större delen av schaktet dominerades av rester efter sentida aktivitet såsom dragna rör och ett betongfundament till en byggnad som uppträder mellan 19-24 meter från schaktets östra kant.

Efter betongfundamentet tar den sterila sanden vid västerut, med tydliga spår av svallsand och stråk av grövre grusigare sand. Efter 41 meter väst i profilen över torget påträffades en lämning som återigen kan tolkas som en brunn eller VA-ledning fast av senare datum. I nedgrävningen som påträffades vid 0,46 meters djup (18,04 m.ö.h.) och sträckte sig ned till schaktbotten hittades ett fragment till ett höganäsrör, som har en datering kring 1870-1920. Även en rotvälta påträffades i motsatt sida mot södra profilkanten 41 meter från schaktets östra kant.

Schakt 6 – Olof Palmes torg mot Drottninggatan

Figur 22: Plan över schakt 6 markerad med röd färg, övriga schakt med svart kant. Skala 1:300. Karta: Johnny Rönngren.

Schaktdragningen som startade från brunnens östra kant och sträckte sig i sydöstlig riktning genom körbanan på Drottninggatan påbörjades den 29:e november 2011 och pågick fram till den 1:e december. Det upprättade schaktet var cirka 15 meter långt. Det vek även 10 meter åt väst. Sydöst om brunnen tog ett cirka 0,06-0,4 meter tjock kulturlager vid (L69). Lagret låg 0,5 under marknivå (18 m.ö.h.) och var störst invid brunnen och smalnade åt sydöst. Kulturlagret var täckt av ett bärlager till dagens torg och vägbana. Lagret var mycket hårt och kompakt och kan ha utgjort ett äldre marklager. Fynd av bland annat djurben och en knappnål gjordes i kulturlagret.

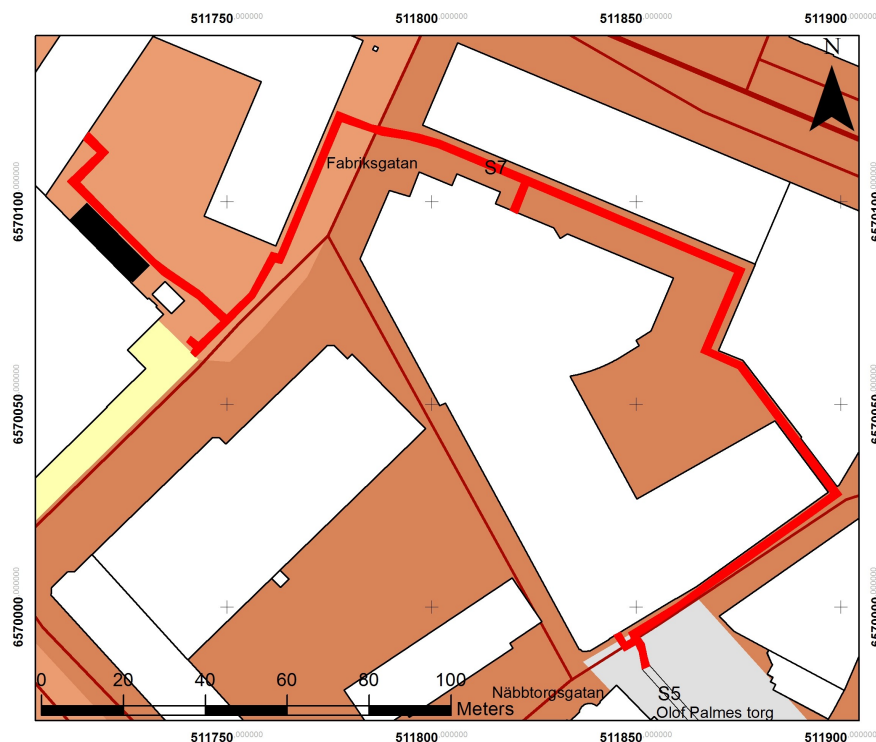
På motsatt sida av profilen mot söder överlagrades det nämnda kulturlagret av en svart sotig lins (L81) som i sin tur täckte en 1,8 m bred kullerstensbeläggning (A125) och låg vid 17,9 meter över havet. Stenarna var 0,05-0,1 meter stora och låg i en 0,3 meter tjockt lager med sättsand (L70). Därefter tog en 0,02 meter tunn sandlins (L82) vid innan steril mark vid 0,9 meters djup.

*Figur 23: Fynd 66. Knappnål
funnen i kulturlager (L69).
Foto: Johnny Rönngren.*

Under sandlinsen fanns vid 17,7 meter över havet en rund nedgrävning, en meter bred och 0,4 meter djup (A127). Nedgrävningen innehöll tegel, keramik samt kakelugnsrester och fyllningen bestod av en tjock blågrå lera likt den som påträffades i Bondegatan. Keramiken var daterad till sent 1600-tal samt tidigt 1700-tal (F49,51). Även här påträffades en bit av en räfflad plåt. Bland kakelplattorna fanns bitar som var felbrända, två delar av en översim var sekundärbränd. Ingen dekor fanns som kunde datera kakelugnen men utifrån keramiken har nedgrävningen gjorts under tidigt 1700-tal. Under körbanan på Drottninggatan låg ett tjock bärlager följt av ytterligare sentida störningar där tegel och keramikfragment låg blandat med bitar av asfalt, samt steril mark i botten.

Schakt 7 – Olof Palmes torg mot Fabriksgatan

Figur 24: Plan över schakt 7 markerad med röd färg, övriga schakt med svart kant. Skala 1:1100. Karta: Johnny Rönngren.

Då arbetet återupptogs igen den 28:e maj efter vinterns uppehåll fortsatte man i västra änden av det schakt som gjorts i torget och fortsatte mot dess slut vid Tv-huset. Längs med denna sträckning drogs schaktet intill de moderna byggnaderna och i schaktet framkom således endast de fyllmassor som hörde till de nyare byggnaderna. Området var därmed i stort utschaktat. Endast vid nuvarande Tv-huset (Fabriksgatan 24A) påträffades en kort sektion 1,5 meter bred lins innehållande ett sotlager (L85) med tegelkross. Vid dess båda ändar var sotlagret avskuret av sentida störningar. Enligt muntlig uppgift från en förbipasserande hade området kring Tv-huset drabbats av en svår brand under 1950-talet.

Tolkning

Majoriteten av spåren av mänskliga aktiviteter gjordes framför allt i den västra halvan av Bondegatan där trärännorna, kullerstensgatan och rester av byggnader påträffades. Vid Olof Palmes torg hittades en igenlagd brunn, en kullerstensbeläggning och en grop fylld med diverse tegelkross och kakelugnsdelar.

Kullerstensgatan som påträffades i Bondegatan kan möjligen vara densamma som kan ses på fotografier över Bondegatan från 1930- och 1950-tal. På dessa foton syns en bred kullerstenslagd gata. Möjligen är gatan från sent 1880-tal då Bondegatan byggs om vilket antyds av raseringslager, fynd och kartan från år 1884.

En stenfylld träränna liknande den som påträffades i Bondegatan har även påträffats i Uppsala (se Syse 1999:5). Den påträffades vid en schaktningsövervakning för en VA-ledning. Även den var stenfylld med 0,1-0,2 meter stora stenar med grusfyllning innanför dess planksidor. Trärännan påträffades cirka 1 meter ned i schaktet, nedgrävd i kulturlagret. Det tolkades ha utgjort ett täckdike ned mot Fyrisån och "...av sent datum". I Örebro påträffades en kulvert vid en utgrävning av kvarteret Källan år 2004 (Pettersson 2004:21). Kulverten som utgjordes av brädor var skodd med stenar och trä och hade en östlig fallriktning. Den låg långt under Storgatans äldsta gatunivå och tolkades som ett vattenavrinningssystem eller avlopp. Den överlagrades av kulturlager och husgrunder som daterades till 1650-1700-tal. Även vid utgrävningar i Kvarteret Bodarna 1975-1976 påträffades två rännor (Redin 1978: 32). Möjligtvis finns det ett nätverk av trärännor och kulvertar som löpt i öst-västlig riktning från den centrala gatan i Örebro. Dessa har fungerat som någon form av vattenavrinningssystem från de sumpigare delarna av åssläntens sidor som utgjorts av lera.

Det förekom inga fynd som kunde datera det lager som rännorna i Bondegatan låg i. Inte heller påträffades daterbara fynd i de överlagrande kulturlagren. Man kan åtminstone säga att rännorna är äldre än kullerstensgatan som låg cirka 1,5 meter ovanför rännorna. Den enda jämförbara dateringen med andra rännor i staden skulle kunna placera rännorna kring 1650-1700-tal. Vid en jämförelse med kartan från år 1782 kan man se att

trärännan löpt längs med den väg som sedermera blivit dagens Bondegata. Möjligtvis har rännorna fungerat som en dränering av den sankta marken och därmed gjort den i någon mån torrare.

Det blåa lerlagret i Bondegatan (10b) överlagrades bitvis av kulturlager, eller var utsatt för nedgrävningar från diverse stolphål och andra byggnadskonstruktioner samt överlagrades också av raseringsmassor. Denna lera har således möjligtvis utgjort ett äldre marklager i vilket byggnader har anlagts på och kulturlager avsatts.

Kartmaterialet visade att Bondegatan fått sin nuvarande kvartersutbredning senast år 1884. Det nya kvarteret ersätter då en äldre kvartersutbredning som syns i en karta från år 1857 (där är den östra delen av dagens Bondegata bebyggd). År 1782 var gatans södra sida helt obebyggd, så under perioden mellan 1782 och 1857 har den södra sidan av Bondegatan börjat bebyggas. Med tanke på att kartan från 1884 anger att kvarteret på den södra sidan då är "ny" kan man således misstänka att mellan år 1857 och 1884 byggs kvarterets om. De delar av kvarteret som år 1857 ligger på dagens Bondegata rivs för att ge plats åt det kvarter som syns i kartan från 1884. Fynden pekar delvis på detta då det bland syllarna som påträffades under gatan fanns en mängd keramik bland utfyllnadslagren från sent 1800-tal bland annat fragment av Rörstrandstalrikar modell Fuchsia (1869-1871). Även kakelugnsdelar daterat till sista hälften av 1800-talet påträffades bland utfyllnadslagren.

Torget och Drottninggatan visade färre spår av äldre kulturhistoriska lämningar. Kartmaterialet visade att detta område i Torings karta från år 1652 ursprungligen ser ut att ha utgjorts av ett större kvarter som senare byggts om, vilket visar sig i Nyberg karta från 1782 då kvarteret är kilformat (då Drottninggatan skapats under 1680-tal). Förmodligen bebyggdes den nämnda delen av gatan mellan åren 1652 och 1782.

Platsen där schaktet gick genom Drottninggatan samt Olof Palmes torg utgjordes år 1782 av två tomter som tillhört nummer 59 och 76. Enligt husförhörlängderna från år 1782 bodde bland annat på tomt 76; båtbyggare Jan Grönberg, segelsömmare Erland Vesterling och skeppsbyggare Carl Wäster. I tomt 59 fanns bland annat Carl Lönnberg, Maria Broman och jungfru Lovisa Dahm.

I Olof Palmes torg påträffades en igenfylld brunn. Brunnen var nedgrävd genom ett kulturlager (L69) som påträffades 0,8 meter

ned i schaktet som möjligen utgjort tomternas ursprungliga marknivå. I detta kulturlager påträffades keramik från 1800-tal. Brunnen hade vid ett skede blivit igenfylld då trädelarna från brunnen tagits upp och fyllts igen.

Även en kullerstensbeläggning kunde observeras. Troligtvis har det rörts sig om en kullerstensbelagd gårdsyta eller varit del av en mindre gränd som blivit överlagrad av utfyllnadsmassor inför ombyggnationerna under 1950- och 1960-talen. Under kullerstenarnas sättsand hittades även en nedgrävningsgrop, fylld med sekundärbränd tegel- och keramik, kakelugnsdelar, och djurbensavfall. Nedgrävningen har troligen gjorts under tidigt 1700-tal, av keramiken att döma.

Tomas Ekman har gjort en studie där han i husförhörslängder försökt lokalisera de personer som har verkat som kruk- och kakelmakare i Örebro mellan från år 1622 då den första krukmakaren nämns till 1900-talets faktorer (se Ekman 2001). Flera krukmakare har bott i de södra delarna av Örebro, dock inte i de tomter som berörts av schaktningen. Ytterligare en faktor som stöder att krukmakare huserats vid södra delarna av staden kommer från fynd som gjordes vid ett rivningsarbete 1913 då rikliga mängder keramikskärvor påträffades (Ekman 2001:30). Intendent Hugo Hedberg från museet tog tillvara på materialet, men specificerade endast fyndplatsen till Kyrkogatan.

Resultatet av utgrävningen visade att stora delar av torget varit berörda av sentida byggnationer som syntes i marken i form av fundament och återfyllnadslager. Körbanan på Drottninggatan överlagrades helt av tjocka bärlager som låg på steril mark.

Längs med biblioteket, Conventum Kongress, den berörda delen av Fabriksgatan, Conventum Arena och Tv-huset var området till större delen utschaktat. Vid sträckan längs Fabriksgatan kunde man se utfyllnadsmassor till de äldre hus som stått på platsen enligt 1884 års karta. Dessa utfyllnadsmassor tog vid ungefär en meter från den nuvarande moderna husfasaderna.

Vid Tv-huset (Fabriksgatan 24A) påträffades ett sotigt lager som innehöll tegelkross. Detta område var enligt kartan från år 1884 en "ny stadsdel". I äldre kartor är området obebyggd. Inte heller 1854 års brand skall ha berört detta område. Således rör det sig förmodligen om rasmassor från det kvarter som stått på platsen 1884 och som sedermera rivits och ersatts av det nu stående området.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Skälen för den särskilda undersökningen var att ge en bild av de kulturhistoriska lämningarna som påträffades vid schaktningen. Till saken hörde att området i de södra delarna av Örebro 83:1 ej tidigare grävts och att det fanns ett intresse för att bringa ytterligare kunskap till stadens framväxt inom dessa delar.

Kort sammanfattat:

1. Eventuell förekomst av kulturlager, dess karaktär och ålder.
2. Eventuell förekomst av anläggningar och en bedömning av typ, antal och ålder.
3. Eventuell bedömning av fyndinnehåll, dess typ, antal och ålder.
4. Bedömning av vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffats på platsen.

De frågor som ställdes inför undersökningen har besvarats och inga avvikelser från undersökningsplanen har gjorts. I den mån det har varit möjligt har utbredningen av kulturlager fastställts, dess ålder och karaktär. Anläggningsförekomsterna har fastställts och ytans bevarandegrad är också klarlagd. Likaså har bestämts vad som ligger bakom kulturlager tillkomst.

Rapporten har givit ny kunskap utifrån ett arkeologisk perspektiv om stadens framväxt i södra Örebro.

Referenser

- Broberg, A. 1990. Örebro – tio år efter ”medeltidsstadens rapport och trettio provundersökningar senare. Arkeologi i Sverige 1987. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Rapport RAÅ 1990:1. Uppsala.
- Broberg, B. 1981. Under ett kvarter i Örebro – En arkeologisk undersökning i kvarteret Bromsgården sommaren 1978. Bergslag och bondebygd 1981. Årsbok för Örebro läns hembygdsförbund och Stiftelsen Örebro läns museum, Kumla.
- Dahlbäck-Lutterman, H. 1980. Svenskt porslin – Fajans, porslin och flintgods 1700-1900. Västerås.
- Ekman, T. 2001. De som höll värmen i Örebro. Från bergslag och bondebyggd 2001. Årsbok för Örebro läns hembygdsförbund och Stiftelsen Örebro läns museum. Red. Claesson, E. Hallsberg.
- Möller, T. 1999. Krukmakare och kakelugnsmakare – eldens gång från fyr till pipa. Stockholm.
- Ljung, J-Å. 1991. Medeltida bebyggelse i Örebro – En kort sammanfattning främst utifrån undersökningarna i kvarteret Bromsgården och Tryckeriet 10. Arkeologi i Sverige. Ny följd 1. Riksantikvarie ämbetet. Uppsala.
- Pettersson, O. 2004. Bebyggelselämningar och kulturlager från 1600- och 1700-talen i kvarteret Källan. UV Bergslagen rapport 2004:7. Lund.
- Redin, L. 1978. Medeltidsstaden 9 – Örebro. Rapport. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Stockholm.
- Syse, B. 1999. Vretgränd – VA-arbeten i Vretgränd och Kungsängsgatan. Arkeologisk rapport. Upplands museum. Uppsala.
- Waldén, B. 1945. Örebro genom tiderna. Sv stadsmonografier 38. Stockholm.

Otryckta referenser:

SDHK

Örebro stadsarkiv

Kartor

Stadskarta 1652, Akt S73-1:1

Stadskarta 1782, Akt S73-1:8

Stadskarta 1857, 1880K D101

Stadskarta 1884, 1880 D157

Administrativa uppgifter

Landskap: Närke
Län: Närke län
Kommun: Örebro kommun
Socken: Örebro socken
Fastighet: Nikolai 3:306

Arkeologgruppens diarienummer: Ag2011_30
Länsstyrelsens diarienummer: 431-4852-2011
Projektnr: 2011_30
Fornlämningsnr: Örebro 83:1

Projektgrupp:

Personal:

Ebba Knabe

Leif Karlenby

Nina Balknäs

Johnny Rönngren

Undersökningstid: 2011-10-12 till 2012-08-29

Exploateringsyta: 1200 m²

Undersökt yta: 240 m² 120 löpmeter

Läge: Ekonomiska kartan, blad 10F 4d

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

-

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Fynd 1-69 förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB och inväntar fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktbeskrivning

Schakt 1:

Schaktets längd uppgick till cirka 100 meter och grävdes från öst till väst. Höjden på marknivån var 13 meter över havet i öst, och 13,5 meter över havet i väst. Bredden på schaktet uppgick till 1,7 meter i botten med en dagöppning på 2 meter. Djupet på schaktet varierade 1,8 och 1,5 meter. Schaktets första 50 meter bestod av ett omrört kulturlager (L68) då ett nedlagt järnrör påträffades i botten längs schaktets riktning. I botten av schaktet låg ett blågrått lerlager som troligen utgjort det äldre marklagret (10a,b). Konstruktioner var nedgrävda i detta lager och kulturlager påförda uppå.

Schakt 2:

Schaktets längd uppgick till cirka 10 meter i öst-västlig riktning. Marknivån låg 13,5 meter över havet. Djupet var 1-1,5 meter. Bredden på schaktet uppgick till 1,7 meter i botten med en dagöppning på 2 meter. Djupet på schaktet var cirka 1,8 meter. Störd av ledningsarbeten.

Schakt 3:

Bland annat ligger här sedan tidigare en kulvert som utnyttjades för att dra ledningen genom. Vid kulvertens slut öppnades ett schakt på 10 meter i öst-västlig riktning. Efter kulverten befann sig marknivån 18,5 meter över havet. Djupet var 1,5-1,8 meter. Bredden på schaktet uppgick till 1,7 meter i botten med en dagöppning på 2 meter.

Schakt 4:

Schaktningen av Kungsgatan sträckte sig 15 meter i nord-sydlig riktning. Bredden på schaktet uppgick till 1,7 meter i botten med en dagöppning på 2 meter. Marknivån befann sig 13 meter över havet. I den sydliga änden öppnades ett schakt i öst-västlig riktning i 5 meter. Gatan var störd av tidigare ledningsarbeten.

Schakt 5:

Schaktet som upprättades var cirka 50 meter långt och sträckte sig från öst till väst genom torget. Marknivån var 18,5 meter över havet. Djupet på schaktet var 1,8 meter. Bredden på schaktet uppgick till 1,7 meter i botten med en dagöppning på 2 meter. Bärlagret till torget var cirka 0,6 meter djupt. Under bärlagret låg steril sand.

Enstaka konstruktioner, bland annat en brunn (A124) var nedgrävda i den sterila sanden.

Schakt 6:

Schaktdragningen startade från den östra kanten till schakt fem och löpte österut cirka 15 meter genom Drottninggatan. Marknivån befann sig 18,5 meter över havet. Djupet i schaktet var 1,9 meter. Bredden på schaktet uppgick till 1,7 meter i botten och en dagöppning på 2 meter. Under bärlagret påträffades vid 0,6 meters djup ett cirka 0,2-0,4 meter tjock kulturlager vid som troligen är en äldre marknivå. En kullerstensbeläggning låg i höjd med kulturlagret och överlagrade ett 0,2-0,4 meter tjock sättsandlager. Under sättsanden fanns en smal lins med sand och under den tog steril sand vid.

Schakt 7:

Med detta schakt grävdes den återstående sträckan på 400 meter ut. Djupet var 1-1,5 meter. Bredden på schaktet uppgick till 1,7 meter i botten med en dagöppning på 2 meter. Endast bärlager och utfyllnadslager påträffades förutom en sotig lins vid slutet av schaktningen vid Fabriksgatan 24A.

Bilaga 2. Anläggningstabell

ID-nummer	Beskrivning
L1	Bärlager
L2	Fyllnadslager
L3	Bärlager
L4	Återfyllnadslager (a,b)
L5	Steril lera
L6	Fyllnadslager
L7	Kulturlager
L8	Kulturlager
L9	Kulturlager
L10	Steril lera (a,b)
L11	Sättsand
L12	Kulturlager
L13	Kulturlager
L14	Kulturlager
L15	Fyllnadslager
L16	Omrörda massor
L17	Kulturlager
L18	Kulturlager
L19	Återfyllnadslager
L20	Fyllnadslager
L21	Fyllnadslager
L22	Kulturlager
L23	Kulturlager
L24	Kulturlager
L25	Kulturlager
L26	Kulturlager
L27	Kulturlager
L28	Golvlag
L29	Kulturlager
L30	Kulturlager
L31	Kulturlager
L32	Kulturlager
L33	Fyllnadslager
L34	Fyllnadslager
L35	Fyllnadslager
L36	Fyllnadslager

Fjärrkyla i södra Örebro

L37	Fyllnadslager
L38	Kulturlager
L39	Kulturlager
L40	Kulturlager
L41	Kulturlager
L42	Kulturlager
L43	Fyllnadslager
L44	Fyllnadslager
L45	Fyllnadslager
L46	Fyllnadslager
L47	Kulturlager
L48	Kulturlager
L49	Kulturlager
L50	Kulturlager
L51	Kulturlager
L52	Kulturlager
L53	Kulturlager
L54	Kulturlager
L55	Kulturlager
L56	Kulturlager
L57	Kulturlager
L58	Kulturlager
L59	Fyllnadslager
L60	Fyllnadslager
L61	Fyllnadslager
L62	Fyllnadslager
L63	Fyllnadslager
L64	Steril
L65	Fyllnadslager
L66	Fyllnadslager
L67	Fyllnadslager
L68	Omrört kulturlager
L69	Kulturlager
L70	Sättsand
L71	Se A122
L72	Återfyllnadslager
L73	Steril sand
L74	Bärlager
L75	Fyllnadslager
L76	Fyllnadslager

Arkeologgruppen rapport 2013:03

L77	Återfyllnadslager
L78	Återfyllnadslager
L79	Omrörda massor
L80	Steril grus
L81	Sotlager
L82	Sättsand/markhoristont
L83	Omrörda massor
L84	Bärlager
L85	Brandlager/sotlager
A100	Träränna
A101	Träränna
A102	Störning/1800-tal
A103	Kullerstensgata
A104	Stolphål, nedgrävning
A105	Stolprest
A106	Stolphål, nedgrävning
A107	Stolprest
A108	Utgår
A109	Stolphål, nedgrävning
A110	Stolprest
A111	Stensyll
A112	Rustbädd
A113	Utgår
A114	Utgår
A114	Stolphål, nedgrävning
A115	Stenrad
A116	Stensyll
A117	Kalkstensgolv
A118	Stör
A119	Stensyll
A120	Stolphål, nedgrävning
A121	Stolphål, återfyllning
A122	Brunn, nedgrävning
A123	Brunn, träkonstruktion
A124	Brunn, återfyll
A125	Kullerstensbeläggning
A126	Grop
A127	Nedgrävning
A128	Utgår
A129	Huggna stenar/Syll?

Bilaga 3: Fyndlista

Fnr:	Kontext	Material	Sakord	Vikt	Antal	Anmärkning
1	L68	Lera	Kritipa	19	10	Ingen dekor.
2	L68	Rödgoods	Keramik	65	7	Glaserad, en grytfot.
3	L68	Flintgoods	Keramik	21	7	Vit, enkel.
4	L68	Järn	Grytfot	115	1	
5	L68	Kork	Kork	0,1	1	Kork till liten flaska.
6	L68	Legering	Hyska	0,1	1	
7	A102	Flintgoods	Keramik	34	4	Bl.a. Rörstrand Fuchsia 1869-1871.
8	A102	Glas	Sigill	9	1	Glassigill till flaska. Text: (3 eller 5) KANS S:B.
9	A102	Glas	Flaska	6	1	Mörktgrönt glasskärva.
10	A102	Rödgoods	Keramik	2	14	
11	A102	Lera	Kripipa	1	1	Ingen dekor.
12	L30	Rödgoods	Keramik	384	2	Stort fat, 1800-tal.
13	L30	Flintgoods	Keramik	77	3	Talrik, Rörstrand Fuchsia 1869-1871.
14	L56	Legering	Spröjs	1	1	Fönsterspröjs.
15	L37	Rödgoods	Keramik	5	1	Oglaserad.
16	A111	Rödgoods	Keramik	107	2	Skål, 1800-tal.
17	A111	Lera	Takpanna	51	1	
18	A111	Rödgoods	Kakelugn	67	1	Del av kakelugn, rester av grön glasyr.
19	A111	Glas	Flaska	28	1	Mörkbrun.
20	L28	Flintgoods	Keramik	85	7	Talrikar skärvor.
21	L28	Glas	Vas	21	1	Vas/dricksglas.
22	L28	Glas	Flaska	50	1	Mörkbrun.
23	L28	Lera	Takpanna	80	2	Takpannor, ej samma magring.
24	L26	Stengods	Höganäs kruka	56	1	
25	L30	Rödgoods	Keramik	140	2	Stort fat, 1800-tal.
26	L30	Flintgoods	Keramik	31	2	Bl.a. Rörstrands Fuchsia 1869-1871.
27	L30	Rödgoods	Kakelugn	94	2	Delar av kakelugn.
28	L30	Lera	Takpanna	103	1	Takpanna, ljusbrun.
29	L30	Tyg	Tygflärp	0,1	1	Smal vikt remsa, sydd. Brun.
30	L30	Järn	Spik	88	4	
31	A111	Rödgoods	Keramik	430	2	Stort fat, 1800-tal.
32	A111	Flintgoods	Keramik	36	1	Talrik, Rörstrand Fuchsia 1869-

Arkeologgruppen rapport 2013:03

						1871.
33	A111	Slagg	Slagg	46	1	Grön, glasartat.
34	L34	Rödgoods	Keramik	14	1	1800-tal.
35	L34	Glas	Flaska	117	2	
36	L43	Glas	Dricksglas	35	1	Dricksglas/skål.
37	L43	Järn	Knivblad	18	1	Knivblad?
38	L43	Bindmassa	Puts	74	1	Puts?
39	L43	Rödgoods	Kakelugn	819	1	Dekorerad med akantus, ej bemålad eller glaserad. Hel, med rump, bokstaven D stämplad,
40	L43	Rödgoods	Kakelugn	987	1	Dekorert avsnitt, blad, vitbemålad, ej glaserad. Hel med rump, bokstaven D stämplad.
41	L43	Rödgoods	Kakelugn	922	1	Del till Skänk, delvis målad, felbränd.
42	L43	Rödgoods	Kakelugn	225	1	Del till skänk, obemålad. Fingeravtryck, felbränd
43	L43	Rödgoods	Kakelugn	145	1	Del till skänk, delvis bemålad, ej glaserad.
44	L43	Rödgoods	Kakel	70	1	Del till rund kakelugn, vitbemålad
45	L43	Rödgoods	Kakel	18	1	Glaserad yta, blå-grön oljig färg.
46	L43	Rödgoods	Brännplåt	355	1	Räfflad brännplåt, glasyr i kanelyrerna
47	A124	Lera	Takpannor	114	4	Sekundärbränd insida.
48	A124	Ben	Djurben	291	8	Zyg bos, max o/c, mand bos, atlas bos, hum o/c, 2 frg cranie obest, scap bos.
49	A127	Rödgoods	Kärl	85	3	Grönglaserad insida, 1720-tal, vit färgstänk.
50	A127	Rödgoods	Kruka	61	1	Krukboten, hål i mitten.
51	A127	Rödgoods	Fat	41	1	Fat, dekor gula ränder och prickar. Sent 1600-tal.
52	A127	Rödgoods	Skål	13	1	Vit glasyr, mynning, räfflad utsidsida.
53	A127	Rödgoods	Keramik	15	1	Brun glasyr, räfflad insida.
54	A127	Rödgoods	Kakelugn	259	2	Del av översims. Sekundärbrända, brun glasyr smält.
55	A127	Rödgoods	Kakelplattor	568	9	Vissa frag. Grön el. vitbemålade, ej glaserade. Platta och runda.
56	A127	Rödgoods	Brännplåt	98	1	Räfflad brännplåt, glasyr i kanelyrerna.
57	A127	Rödgoods	Kakelugn	178	1	Del av skänk. Grönmålad, stänk av vit glasyr.
58	A127	Rödgoods	Kakelugn	150	1	Del av skänk, märken efter naglar, felbränd.
59	A127	Rödgoods	Kakelplatta	129	1	Vitbemålad, rundad, rest av rump.

Fjärrkyla i södra Örebro

60	A127	Rödgoods	Fat	114	1	Fat, gula ränder och vågor, gröna prickar. Sent 1600-tal.
61	A127	Lera	Lermassa	18	1	Lermassa.
62	A127	Ben	Djurben	40	3	Bos: Phx, thx proc, thx corp. Sistnämnda skuren itu.
63	L69	Ljusgoods	Kakel	31	1	Ljus massa, vitglaserad.
64	L69	Ben	Djurben	56	9	Costae o/c, mand phisces. mm.
65	L69	Täljsten	Obest	81	2	Frgm. Passar ihop. Proppliknande, täckt med tjära.
66	L69	Legering	Knappnål	0,1	2	Knappnål.
67	L69	Lera	Kritpipa	0,1	1	Kritpipa, odekorerad.
68	L69	Flintgoods	Keramik	3	2	Vit flintgoods.
69	A127	Lera	Takpanna	89	1	Takpanna.

Bilaga 4: Bildbilaga

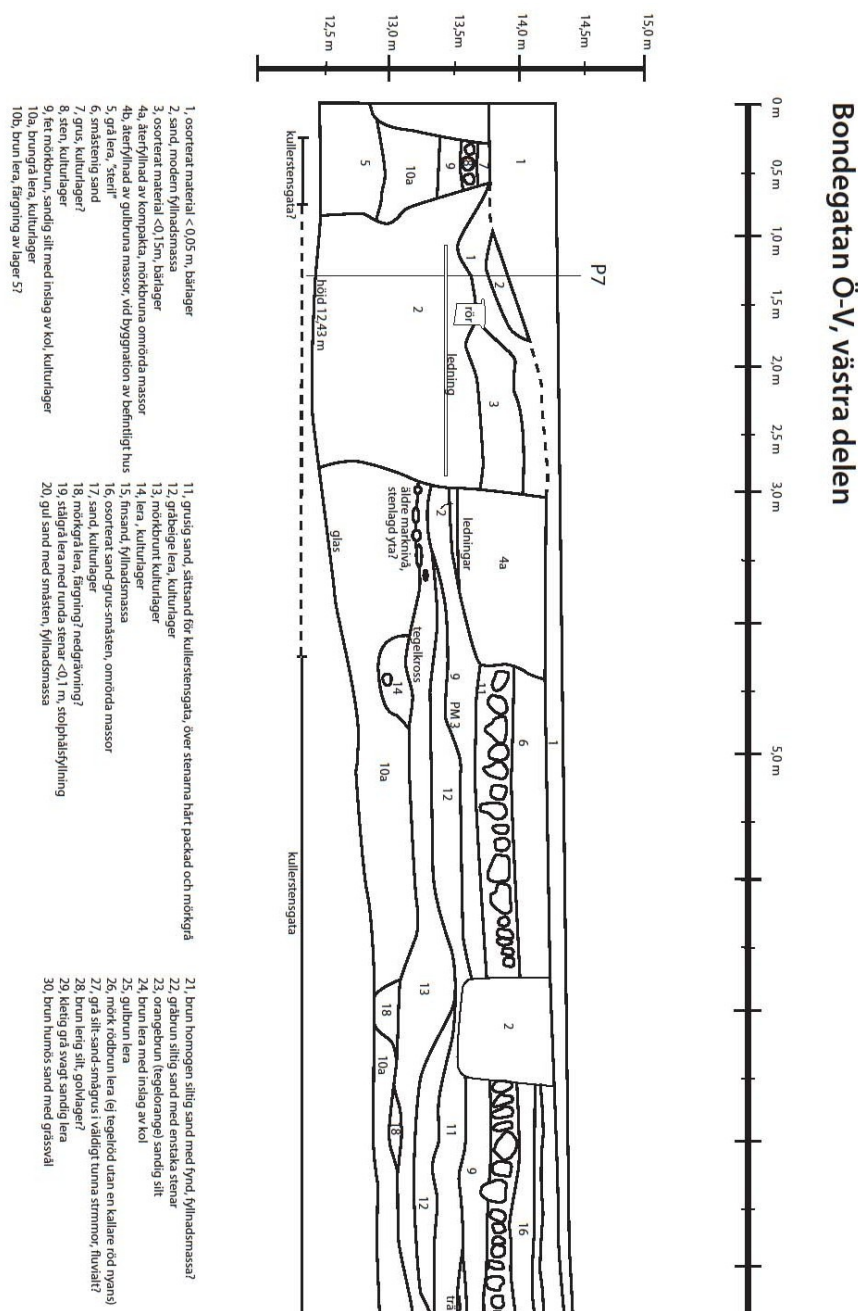
Figur 25: Karta från år 1652 med undersökningsområdet rödmarkerat.

Illustration 26: Figur 26: Karta från år 1782 med undersökningsområdet rödmarkerat.

Figur 27: Karta från 1884 med undersökningsområdet rödmarkerat.

Figur 28: Profil över bondegatan. Upprättad efter 54 meter från öst, i schakt 1. Profil: Nina Balknäs.

